

ПРАВО

Теорія та історія держави і права

УДК 346.3

Олександра Бондик *

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2000 РОКИ)**

Наукова стаття присвячена дослідженню правових засад становлення та розвитку зовнішньої політики незалежної України у 1991–2000 роках та аналізу законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави на шляху визнання її незалежності. У статті розкрито основні напрямки та пріоритети зовнішньополітичної діяльності незалежної держави, а також досліджено проблеми формування політико-правового фундаменту для розвитку демократичної правової держави.

Ключові слова: незалежність держави, державотворчі процеси, зовнішня політика незалежної української держави, зовнішньополітична діяльність, історія становлення зовнішньої політики незалежної України, основні напрями та пріоритети зовнішньої політики, правові засади формування зовнішньої політики.

Бондик А. В. Правовые основы становления и развития внешней политики независимой Украины (1991–2000 года).

Научная статья посвящена исследованию правовых принципов становления и развития внешней политики независимой Украины в 1991–2000 годах и анализу законодательных предпосылок осуществления внешнеполитической деятельности государства на пути признания её независимости. В статье раскрыты основные направления и приоритеты внешнеполитической деятельности независимого государства, а также исследовано проблемы формирования политико-правового фундамента для развития демократического правового государства.

Ключевые слова: независимость государства, государственно созидательные процессы, внешняя политика независимого украинского государства, внешнеполитическая деятельность, история становления внешней политики независимой Украины, основные направления и приоритеты внешней политики, правовые принципы формирования внешней политики.

Bondik O. V. The Legal Principles of Becoming and Development Independent of Ukraine (1991–2000).

The scientific article is devoted to research of legal principles of becoming and to development of external policy of independent Ukraine in 1991–2000 years and to the analysis a legislative preconditions of realization of external policy activity of the state on a way to confession of its independence. In the article are exposed a basic directions and to priorities of external policy activity of the independent state, and also investigation problems of forming of politician legal foundation, for development of the democratic legal state.

Keywords: independent state, the state creative processes, external policy of the independent Ukrainian state, external policy activity, the history of becoming of external policy of independent Ukraine, basic directions and priorities of external policy, legal principles of forming of external policy.

Постановка проблеми. Безумовно, швидке встановлення суверенітету та незалежності стало певною мірою несподіванкою для українського суспільства, що суттєво позначилось на формуванні основних зовнішньополітичних засад та інституцій нашої держави. Україна як самостійна незалежна держава не мала серйозного досвіду власного національного державотворення, що було першочерговою проблемою на шляху до формування її зовнішньої політики як незалежної демократичної держави. Державотворчі процеси в Україні після здобуття нею незалежності відбувались за вкрай складних і несприятливих умов, пов'язаних насамперед із важким тягарем проблем, отриманих у спадщину від радянського союзу.

Формування зовнішньополітичного курсу України також залежало від рівня згуртованості громадянського суспільства в країні, розуміння ним потреб і напрямків власного розвитку, рівня його національної свідомості як загалом, так і кожним громадянином зокрема. Негативною тенденцією українського суспільства є відсутність відчуття впродовж століть власної самостійної держави у зв'язку з перебуванням українських земель у певні періоди у складі різних держав. Усе це справило глибокий негативний вплив на українців, породило й розвинуло почуття їхньої меншовартості, зневіру у спроможність побудови самодостатньої соборної Української держави.

Тому з моменту проголошення незалежності України перед нею постало одне із нелегких, але необхідних завдань – визначитися у своїх зовнішньополітичних орієнтирах, сформувані основні напрямки, пріоритети та побудувати стратегію ведення зовнішньої політики як самостійної держави на світовій арені. Передусім, зважаючи не лише на власні національні інтереси, Україні потрібно віднайти та визначити своє місце у світовому співтоваристві й Європі, зокрема, а з іншої сторони потрібно постійно враховувати ставлення до цього сусідніх держав.

Отже, аналіз основних напрямків зовнішньої політики України та законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави у період становлення незалежності України з метою дослідження історичних, політичних та правових засад формування зовнішньої політики набуває особливої актуальності в умовах запровадження в Україні європейської моделі держави та ведення зовнішньої політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За перші роки незалежності України з'явилося безліч наукових праць щодо розкриття проблем становлення концептуальних засад зовнішньої політики нашої держави, розвитку двосторонніх міждержавних відносин і діяльності у міжнародних організаціях. Історіографія окресленої проблематики статті визначається наявністю наукових досліджень, які можна поділити на три основні групи.

До першої групи належать наукові розробки, в яких досліджується процес державотворення України й організації державної влади протягом 90-х років ХХ ст. в історичному аспекті. Серед них слід визначити дослідження С. Назаренка [23], К. Богомаза [10], Ф. Рудича [25], ці автори досліджують проблеми формування окремих складових організації державної влади в Україні.

Другу групу складають роботи, автори яких вивчають процеси пов'язані безпосередньо з прийняттям Декларації про державний суверенітет України, проводять дослідження важливості цього документа та роблять висновки про його історичне значення. Серед них О. Прієшкіна [24], В. Белевцева [8].

До третьої групи належать роботи, в яких досліджуються політико-правові засади реалізації зовнішньої політики держави складової системи міжнародних відносин.. Серед них О. Івченко [18], В. Головченко, В. Матвієнко [14], Б. Корнеєнко [20], А. Зленко [15; 16; 17], С. Віднянський [12], Ю. Макар [21], М. Алексієвець, Я. Секо, С. Прийдун [6; 7]. Науковий аналіз запропонованої проблеми робиться у публікаціях С. Василенко, В. Горбуліна, Д. Табачника, А. Гальчинського, Л. Чекаленко, Л. Ф. Гайдукова, В. Г. Кременя, Л. В. Губерського [11; 27; 13; 29; 22] та багатьох інших вітчизняних авторів. При всій важливості проведених досліджень більшість із них мають здебільшого теоретичний характер та залишаються недостатньо розкритими питання аналізу саме правових засад становлення та розвитку зовнішньої політики незалежної України.

Метою наукової статті є дослідження правових засад становлення та розвитку зовнішньої політики незалежної України у період з 1991 року по 2000 рік та законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави за десятиліття її незалежності, а також аналіз основних напрямків зовнішньої політики України та проблем формування політико-правового фундаменту для розвитку незалежної демократичної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява на політичній карті світу незалежної України започаткувала глобальні трансформації у світовому просторі. Створення української незалежної держави з-поміж інших країн пострадянського простору та досягнення нею суверенного статусу, за визначенням американського політолога З. Бжезінського, є однією з найвідчутніших геополітичних подій останнього десятиріччя ХХ ст., яке увійде в історію держави з новими політичними реаліями [9].

Початком процесу становлення самостійного та незалежного зовнішньополітичного курсу України можна вважати законодавчо сформований політико-правовий фундамент для розвитку незалежної демократичної держави. Можна вважати, що найбільш сприятливі умови для формування та поживлення зовнішньополітичної діяльності України за часів незалежності

виникли завдяки прийняттю Верховною Радою Української РСР низки визначальних документів, а саме Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Постанови «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин» від 25 грудня 1990 року та Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року.

Першою цеглиною для побудови політико-правового фундаменту незалежної демократичної держави став історичного значення документ – Декларація про державний суверенітет України, у якій зазначалося, що «Верховна Рада Української РСР, виражаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство, виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний та духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України, проголошує державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах».

Декларація «створила юридичні засади для розгортання державотворчого процесу та реалізації на практиці українською нацією свого невід’ємного права на самовизначення... заклала підвалини правової держави в Україні, стала юридичною основою для реформування та модернізації вітчизняного законодавства і державних структур, на тривалий час визначила вектор суспільного розвитку республіки» [24, с. 3–5.].

Відповідно до Розділу X Декларації «Міжнародні відносини», Українська РСР як суб’єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах. Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Наступною правовою засадою у започаткуванні реалізації зовнішньої політики України стало прийняття Постанови Верховної Ради Української РСР «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин», за якою Раді Міністрів Української РСР було доручено виконання низки завдань, спрямованих на забезпечення безпосередніх зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних зносин Української РСР, зокрема на встановлення її дипломатичних, консульських та торговельних відносин з іноземними державами, на вирішення організаційних і фінансових питань її участі в загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Однак, лише після прийняття Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року і підтвердження його результатами всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року створенні необхідні правові та політичні передумови для становлення незалежної української держави і як наслідок затвердження України як повноправного суб’єкта міжнародних відносин [18, с. 45–46].

5 грудня 1991 року у Зверненні Верховної Ради України «До парламентарів і народів світу» незалежна Україна заявила, що будує демократичну, правову державу, першочерговою метою якої є забезпечення прав і свобод людини та керуєчись Загальною декларацією прав людини, буде неухильно дотримуватись норм міжнародного права, міжнародних актів про права людини, які Україна ратифікувала, та інших відповідних міжнародних документів. Як наслідок 10 грудня 1991 року було прийнято Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України», яким закріплено, що укладені та належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід’ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Україна проголосила, що як одна з держав-засновниць Організації Об’єднаних Націй, буде у повній відповідності з цілями і принципами Статуту ООН спрямовуватиме свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі, на активізацію міжнародного співробітництва в розв’язанні екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем. Зовнішня політика України буде базуватися на загально визначених принципах міжнародного права. Україна

готова встановити з іншими державами дипломатичні відносини і будувати двосторонні відносини з ними на засадах рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи один одного, визнання територіальної цілісності та непорушності існуючих кордонів. Таким чином, 11 грудня 1991 року Президія Верховної Ради України у своїй постанові «Про встановлення дипломатичних відносин з державами-суб'єктами колишнього СРСР» доручила Міністерству закордонних справ України звернутися до всіх держав-суб'єктів колишнього СРСР з пропозицією про встановлення з ними дипломатичних відносин у повному обсязі, провести з ними переговори та укласти відповідні угоди.

Згодом були прийняті й інші документи, які заклали підвалини участі України у міжнародних відносинах, так, наприклад, основні принципи та напрямки зовнішньої політики незалежної України викладено у Постанові Верховної Ради від 2 липня 1993 року «Про основні напрямки зовнішньої політики України».

На думку знаного українського дипломата і громадського діяча, колишнього посла в Ізраїлі та США Юрія Щербака, «була запропонована достатньо продумана, збалансована і багатоцільова програма забезпечення геополітичних інтересів України, широкий план її зовнішньополітичної діяльності». Щоправда, як далі вважає Ю. Щербак, «широта й амбіційність програми не в усьому відповідали реальним можливостям української держави» [30, с. 131–132].

Послідовно дотримуючись загально визнаних норм та принципів міжнародного права, Україна здійснює активну і збалансовану зовнішню політику, головними напрямками якої є: розвиток двосторонніх міждержавних відносин; розширення участі в європейському регіональному співробітництві, передусім із суміжними державами, з державами СНД; активна діяльність в ООН та інших міжнародних організаціях; – підтримання контактів з українською діаспорою [19, с. 288–290].

Усе вищезазначене становить правові засади формування зовнішньополітичної діяльності України в перше десятиліття існування української незалежної держави, що вимагало відповідних кроків для її реалізації. Важливими кроками на шляху зміцнення міжнародно-правового статусу України є її входження до світового співтовариства як суверенного суб'єкта міжнародних відносин та затвердження Верховною Радою України низки відповідних документів, ухвалених ще до прийняття згаданої Постанови. Слід, наприклад, згадати такі з них, як: Про правонаступництво України (12 вересня 1991 р.), Про Звернення Верховної Ради України до Північно-Атлантичної Асамблеї (НАА) (3 червня 1992 р.), Про ратифікацію договору між СРСР і США про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь, підписаного у Москві 31 липня 1991 р. і Протоколу до підписаного в Лісабоні від імені України 23 травня 1992 р. (18 листопада 1993 р.), Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р. (16 листопада 1994 р.).

Це були документи загального характеру, які засвідчили вступ України на міжнародну арену, як самостійного суб'єкта. На тому етапі вони доповнювалися й іншими важливими заявами та зверненнями Верховної Ради України, пов'язаними, зокрема, з подоланням наслідків чорнобильської катастрофи (5 лютого 1991 р.), із Заявою румунського парламенту Про пакт Рібентропа-Молотова і його наслідки для Румунії (5 липня 1991 р.), з подіями у Сараєво (21 серпня 1992 р.), щодо статусу Республіки Крим та м. Севастополя (4 березня 1993 р.), з приводу Постанови Верховної Ради Російської Федерації від 9 липня 1993 р. (20 липня 1993 р.), з результатами тристоронньої зустрічі президентів України, США та Росії (14 січня 1994 р.) тощо [19, с. 558–559].

Україна як незалежна держава, розпочинаючи свою зовнішньополітичну діяльність, ставила перед собою амбітні завдання – входження до Ради Європи, участь у Раді Північноатлантичного співтовариства та Північноатлантичної Асамблеї, діяльність у рамках Наради (згодом Організації) з безпеки і співробітництва в Європі. Згаданими документами, як і багатьма іншими, Україна декларувала потребу своєї участі у всесвітніх міжнародних організаціях, зокрема ООН, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІДО, МАГАТЕ, ВООЗ, МБРІР, МВФ та ін. Молода держава виступила за створення всеохоплюючих міжнародних систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і вважала участь у них базовим компонентом своєї національної безпеки. Творці української зовнішньої політики вважали, що безпосереднє та повне членство України в загальноєвропейській структурі безпеки на базі НБСЕ (ОВСЕ), РПЛС, НАТО, ЗЕС створюватиме необхідні зовнішні гарантії її національної безпеки [28, с. 131].

Зовнішня політика України як з огляду на її формування так і її реалізацію пройшла два етапи: перший – від серпня 1991 року до середини 1994 року і другий – від середини 1994 року і до цього часу.

Важливе місце у системі зовнішньополітичних пріоритетів України посідають відносини з країнами СНД. Україна, як відомо, була однією з держав, що стояла біля витоків заснування співдружності. Організаційні засади СНД визначаються кількома документами установчого характеру: Біловезькою угодою від 8 грудня 1991 року, Протоколом до неї, Алма-Атинською декларацією від 21 грудня 1991 р., Статутом СНД, прийнятим 22 січня 1993 року. 1 грудня 1991 року Верховна Рада України ратифікувала Угоду про створення СНД, а 20 грудня прийняла з цього приводу заяву, в якій наголошується, що Україна виступає проти перетворення СНД на нове державне утворення й заперечує надання СНД статусу суб'єкта міжнародного права. Статут СНД не підписаний Президентом України й не ратифікований Верховною Радою. Отже, Україна не є членом СНД де-юре, а має особливий статус, що впливає з ратифікованої нею Біловезької угоди разом із згаданими застереженнями Верховної Ради. Крім того, Україна має асоційоване членство в Економічному союзі СНД. У той же час Україна не є учасницею Ташкентської угоди від 15 травня 1992 р. про колективну безпеку.

Перші кроки на зовнішній арені, досягнення, а також труднощі та проблеми у царині міжнародних відносин пов'язані з періодом президентства Л. Кравчука. Впродовж трьох місяців Україну як незалежну державу визнали понад 140 країн світу. Одними з перших заявили про це Польща, Канада, США, Італія, Бельгія, Індія, Японія, Китай, Австралія, країни Латинської Америки, Скандинавії та ін. Протягом 1992–1993 рр. Україна вступає у безпосередні дипломатичні зв'язки із США, Канадою, Польщею, Німеччиною, Францією, Китаєм, Росією, Казахстаном, державами Балтії, Скандинавії та ін. У липні 1992 року відбувся візит Президента України до Франції, під час якого Україна приєдналась до паризької «Хартії для нової Європи», був підписаний договір про дружбу та співробітництво між двома країнами. У цей період Україна стала членом Ради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ, згодом – ОБСЄ), багатьох міжнародних організацій, зокрема Світового банку, Міжнародного Валютного Фонду.

Виникало, однак, і чимало гострих проблем, однією з них стало виконання нашою державою своїх зобов'язань щодо практичної реалізації без'ядерного статусу. Серйозне занепокоєння викликав і стан україно-російських взаємин. Після здобуття незалежності період ситуативної близькості закінчився, відносини між двома державами стали погіршуватись. Господарські стосунки між ними нерідко характеризувались як «економічна війна». Антиукраїнські заяви та навіть рішення, що приймалися свого часу в стінах російської Державної Думи з так званого «кримського питання», тільки посилювали напруженість.

Важливою подією першої половини 1994 року стало підписання 14 січня тристоронньої угоди між Україною, США та Росією про виведення стратегічної ядерної зброї з України. 3–7 березня український президент відвідує США, де підписує заяву про дружбу та співробітництво між двома країнами. Першою з посткомуністичних країн Східної Європи Україна приєднується до програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру». А 23 березня 1994 року Президент Л. Кравчук підписує у Брюсселі договір про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом.

Однак ці кроки не змінили загальної ситуації: на межі 1993–1994 рр. Україна опинилась у вкрай складному міжнародному становищі. З таким вантажем зовнішньополітичних проблем наше суспільство підійшло до президентських виборів, що відбулись у липні 1994 році. Новий Президент України Л. Кучма проголосив про свій намір суттєво скоригувати зовнішню політику. Був зроблений наголос на тому, що відтепер вона буде концептуально визначеною, багатовекторною, прагматичною й зваженою. Першим важливим кроком нового керівництва на шляху утвердження нового образу України на міжнародній арені стало рішення Верховної Ради України від 16 листопада 1994 року про приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) [30, с. 133].

Зміни на краще відбулись в українсько-американських відносинах. Розгорнулась активна робота з їх динамізації та поглиблення. 20–24 листопада 1994 року Президент України перебував з державним візитом у США. Тут було обговорено широке коло питань, що становили значний інтерес для обох країн. 11–12 травня 1995 року відбувся офіційний візит Президента США

Б. Клінтона до України, який закріпив позитивні тенденції у розвитку українсько-американських відносин.

Одним із важливих пріоритетів зовнішньої політики України є європейський напрям. Головним досягненням тут стало прийняття України у листопаді 1995 року до Ради Європи. Дедалі більш динамічними стають стосунки з Німеччиною, Великою Британією, Францією, Італією, Австрією, Бельгією, Фінляндією, Норвегією, Швейцарією. Предметом особливої уваги української зовнішньої політики є розбудова відносин із державами Центральної та Східної Європи, насамперед – з Польщею, Угорщиною, Чехією, Словаччиною, Румунією.

Перспективними напрямками зовнішньої політики України є Близький Схід і Африка. Чимало економічних та політичних інтересів пов'язує нашу державу з такими країнами, як Ізраїль, Туреччина, Єгипет, Ліван, Іран, Кувейт, ПАР. Активізується латиноамериканський напрям зовнішньої політики України. Із 33 самостійних держав цього регіону першою визнала державну незалежність України Аргентина. Розвиваються наші відносини з Мексикою, Кубою, Бразилією, Чилі, Венесуелою тощо.

Увага нашої зовнішньої політики спрямована також на розбудову відносин із державами Азійсько-Тихоокеанського регіону, що нині перетворюється на один із головних економічних та політичних центрів сучасного світового розвитку. Дуже корисним для України є досвід Китаю й так званих «тихоокеанських драконів» — Південної Кореї, Сінгапуру, Тайваню, а також неіндустріальних країн «другої хвилі» – Таїланду, Малайзії, Індонезії, В'єтнаму. Належне місце у поглибленні взаємовідносин України з державами АТР відводиться Японії, а також Індії.

13 липня 1996 року Колегія МЗС затвердила план заходів у зв'язку з прийняттям Конституції України та реалізацією її положень у сфері зовнішньої політики. 15 липня 1996 року з доповіддю «Стан та перспективи української зовнішньої політики» на засіданні керівного складу міністерства виступив Президент України Л. Кучма. Він, зокрема, зазначив, що з прийняттям Конституції України завершено формування правових засад зовнішньої політики нашої держави, що ефективність зовнішньополітичної діяльності має вимірюватися не тільки політичними дивідендами, а й практичною економічною віддачею.

У статті 18 Конституції України вказано, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [19, с. 290].

За роки незалежності українською владою прийнято багато законодавчих і підзаконних актів, укладено чимало багатосторонніх і двосторонніх угод, держава стала членом багатьох міжнародних організацій. Набуття Україною повноправного членства в ЄС проголошувалося стратегічною метою, а отримання статусу – головним зовнішньополітичним пріоритетом держави. Далі, уже у 2000-х рр., активність України зростала. У посланні Президента до Верховної Ради України 2002 р. Європейський вибір недвозначно формулювалися завдання інтенсифікації євроінтеграційного процесу на 2002–2011 рр., метою яких було «створення реальних передумов для вступу України в ЄС» [26, с. 314–316].

Таким чином, досліджуючи хід історії розвитку зовнішньої політики української держави з початку 90-х і до початку 2000-х рр., можна спостерігати глобальні зрушення та позитивну тенденцію щодо розвитку зовнішньополітичних зв'язків, переорієнтації української держави на засади цінностей західної демократії та серйозної участі у світовій політиці. За перше десятиріччя незалежності Україна набула значного досвіду формування зовнішньополітичного курсу. Період 1991–2000 рр. є визначальним для трансформації сучасної системи міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
2. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року № 1427-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України від 10 грудня 1991 року № 1953-ХІІ, втратив чинність на підставі Закону України від 29 липня 2004 року № 1906-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 137.

4. Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин: Постанова Верховної Ради Української РСР від 25 грудня 1990 року № 581-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 5. – Ст. 25.
5. Про основні напрямки зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року № 3360-ХІІ, втратила чинність на підставі Закону України № 2411-VI від 1 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.
6. Алексієвець М. Цивілізаційні аспекти еволюції української зовнішньої політики в період незалежності / Микола Алексієвець, Ярослав Секо // Україна–Європа–Світ. Вип. 3: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 11–24.
7. Алексієвець М. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011) / Алексієвець М., Прийдун С. // Україна–Європа–Світ. Вип. 1: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 179–183.
8. Белевцева В. Державний суверенітет, його ознаки та властивості / В. Белевцева // Теорія держави і права. – 2009. – № 10. – С. 7–10.
9. Бжезинский З. Великая шахматная доска / З. Бжезинский. – М. : Междунар. отношения, 1998. – 256 с.
10. Богомаз К. Ю. Політичні партії і громадські організації на Україні (друга половина 80-х–початок 90-х років ХХ століття): [монографія] / Богомаз К. Ю. – К. : УПК при КДУ, 1992.
11. Василенко С. Д. Європейський вибір України / С. Д. Василенко. – Одеса, 2003.
12. Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією / Степан Віднянський // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 6–7: 20-й річниця Незалежності України присвячується. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 24–38.
13. Гальчинський А. С. Україна на перехресті геополітичних інтересів / А. С. Гальчинський. – К., 2002. – 180 с.
14. Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях / В. Головченко, В. Матвієнко. – К., 2001. – 266 с.
15. Зленко А. Дипломатія і політика України в процесі динамічних політичних змін / А. Зленко. – Харків : Фоліо, 2003. – 559 с.
16. Зленко А. Етапи формування зовнішньої політики України: як це було? / А. Зленко // Україна дипломатична. Науковий щорічник. Вип. десятий. – К., 2009. – С. 29.
17. Зленко А. Формування та реалізація концептуальних засад зовнішньої політики України / А. Зленко // Україна дипломатична. Науковий щорічник. Вип. 8. – К., 2007. – С. 608 – 623.
18. Івченко О. Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан / О. Г. Івченко. – К. : «РІЦ УАННП», 1997. – 688 с.
19. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 558–559.
20. Корнеєнко Б. І. Спогади посла (перші кроки української дипломатії) / Б. І. Корнеєнко. – К., 2005. – 256 с.
21. Макар Ю. Зовнішня політика України: наміри і реалії / Юрій Макар // Україна–Європа–Світ. Вип. 1: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 189–198.
22. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1980–2000 / Авт. : Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. – К. : Либідь, 2001.
23. Назаренко С. До питання про конституційну реформу державної влади України / С. Назаренко // Право України. – 1996. – № 10. – С. 5–10.
24. Прієшкіна О. В. Значення Декларації про державний суверенітет для функціонування Конституційного ладу України / О. В. Прієшкіна // Проблеми становлення правової демократичної держави. – 2008. – № 1. – С. 3–5.
25. Рудич Ф. Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз / Ф. Рудич // Український історичний журнал. – 1994. – № 2–3. – С. 20–37.

26. Світова та європейська інтеграція / За ред. Я. Й. Малика. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – С. 314–316.
27. Табачник Д. В. Історія української дипломатії в особах / Д. В. Табачник. – К., 2004. – 638 с.
28. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). – К. : Альтернативи, 2001. – С. 131.
29. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України і безпека України / Л. Д. Чекаленко. – К., 2004. – 352 с.
30. Щербак Ю. Україна: виклик і вибір. Перспективи в глобалізованому світі ХХІ століття / Ю. Щербак. – К. : Дух і Літера, 2003. – С. 131.

* Бондик Олександра Валеріївна – аспірантка кафедри історії держави і права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УДК 340.12.

Ілона Куровська *

ВАЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ДЛЯ РОЗБУДОВИ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті аналізуються умови, за яких Україна може трансформуватися у проєвропейську правову державу при дотриманні загально визнаного фундаментального принципу, а саме: принципу «верховенства права». Наголошується, що для оптимізації процесу євроінтеграції Україні доцільно максимально орієнтуватися на кращий досвід європейських країн, де вже розбудовані і успішно функціонують демократичні й по-справжньому правові держави, а принцип верховенства права є пріоритетним принципом їх життєдіяльності.

Ключові слова: принцип, верховенство права, правова держава, євроінтеграція, правова система.

Куровская И. А. Важность реализации принципа верховенства права для построения современного правового государства в условиях евроинтеграции.

В статье анализируются условия, при которых Украина может трансформироваться в проевропейское правовое государство при соблюдении общепризнанного фундаментального принципа, а именно: принципа «верховенства права». Отмечается, что для оптимизации процесса евроинтеграции Украине целесообразно ориентироваться на лучший опыт европейских стран, где уже построены и успешно функционируют демократические и по-настоящему правовые государства, а принцип верховенства права является приоритетным принципом их жизнедеятельности.

Ключевые слова: принцип, верховенство права, правовое государство, евроинтеграция, правовая система.

Kurovska I. The Rule of Law Implementing Importance for the Construction of a Modern Legal State in the Conditions of European Integration.

The article presents the conditions under which Ukraine can be transformed into pro-European legal state in compliance with the universally recognized fundamental principle, namely the principle of «rule of law». It is noted that in order to optimize the process of European integration of Ukraine the most expedient to focus on the best practices of European countries, where democratic and legal states have already been built and now they are successfully functioning and in which truly rule of law is in a priority of their life.

Keywords: the principle, rule of law, European integration, the legal system.

Серед основних умов повної інтеграції України у європейський правовий простір є не тільки формальна участь країни у європейських інтегративних системах, якими є Рада Європи, до якої Україна вже інтегрована, а також Європейський Союз, членом якого вона прагне стати у